
распределение финансирования научных и научно-технических работ по источникам финансирования; определены тенденции развития интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, патент, экономический рост, инновации.

Kuzmenko O.

INTELLECTUAL PROPERTY AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH

The present paper suggests the study of the category "intellectual property"; analyzes the structure of organizations that carry out science and science-technical work in different spheres of activity and define the distribution of funding according to sources of funding; determines the trends in intellectual property development.

Keywords: intellectual property, patent, economic growth and innovation.

УДК 332.13

Майкова Е.В.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ЗБИТКИ ТА МЕТОДИ ЇХ ОЦІНКИ

Будь-яка економічна система – це симбіоз окремих біологічних систем з техногенними системами. При відхиленні параметрів середовища від оптимального рівня в повній системі починаються деструктивні зміни. Результатом можуть бути: зниження продуктивності виробничих систем, збільшення витрат на медичне обслуговування, додаткові витрати – тобто збитки.

Ключові слова: збитки, економічна система, якість середовища, екодеструктивний вплив.

Постановка проблеми. Еколого-економічний збиток характеризує зміну інтегральної еколого-економічної оцінки (збільшення витратної оцінки чи зменшення результатної) комплексу природних факторів або якогось природного блага внаслідок погіршення його стану. Сучасний світ вступає в період глобалізації. Існує багато проблем, які неможливо вирішити самотужки не одній країні самостійно, а наслідки стосуються кожної країни світу незалежно від рівня її розвитку. Урівноваження еколого-економічного збитку – це проблема всього світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика розглядалася такими науковцями як Мельник Л.Г., Шапочки М.К., Семенова В.Ф., Михайлюк О.Л., Запольський А.К., Салюк А.І., Маркандия А. та інші. Проблема актуальна, потребує подальшого розвитку та доопрацювання.

Невирішена частина проблеми. В різних країнах світу, що належать до різних економічних систем, починаючи з 60-х років розпочалися способи інтернаціоналізації екстерналій. Це означає переведення зовнішніх для підприємств витрат, у внутрішні чинники, які впливають на рентабельність діяльності підприємства. Велика різниця у рівні розвитку різних країн світу ускладнює втілення еколого-економічних заходів та зменшує позитивний результат від впровадження екологічної політики.

Мета дослідження. Зовнішнім проявом еколого-економічних збитків є хвороба і загибель людей, тварин, рослин, мікроорганізмів; підвищене спрацювання технічних систем, тощо. В результаті чого спостерігається зниження продуктивності систем, збільшення витрат на медобслуговування, додаткові витрати на виробництво та ін. Мета статті полягає в пошуках оптимальних шляхів зниження еколого-економічних збитків.

Виклад основного матеріалу. Економічний збиток від порушення природного середовища (скорочено – еколого-економічний збиток) визначається суспільно необхідними витратами, що виникають внаслідок екодеструктивного впливу. Дія еколого-економічного збитку втілюється через погіршення економічного стану конкретних суб'єктів господарювання: в одному випадку зростають витрати отримання ними певних господарських результатів (доходу, прибутку), в іншому випадку знижується вигідність (ефективність) виробничої діяльності, тобто за тих самих витрат рівень доходу падає.

Екодеструктивні зміни в довкіллі спричиняють негативні процеси в економічних системах. Ці процеси, що приводять до економічних збитків, можуть бути охарактеризовані таким чином.

По-перше, відбувається зменшення «видобутку вільної енергії» чи її частини, що використовується системою з користю для неї, або збільшення дисипативної (втрачається безповоротно) складової енергетичного балансу економічної системи.

По-друге, економічні системи змушені додатково витратити «енергію» (нести додаткові витрати) на підтримання рівня гомеостазу в погіршених умовах довкілля (реалізація механізмів негативного зворотного зв'язку). Це обумовлює такі види витрат:

- додаткові витрати на захист людей від шкідливих екологічних факторів та профілактику хвороб;
- додаткові витрати на захист виробничих систем від впливу шкідливих екологічних факторів; використання тривких сортів рослин, будівництво іригаційних споруд тощо;
- додаткові витрати на компенсацію зниження продуктивності виробництв.

По-третє, внаслідок змін у довкіллі економічні суб'єкти змушені нести додаткові витрати, обумовлені необхідністю зміни рівня існуючого гомеостазу:

- додаткові витрати на переозброєння виробництва;
- втрачена вигода внаслідок неможливості здійснювати виробництво продукції чи вести діяльність, чутливу до порушень довкілля; особливо це актуально для сільського і лісового господарства, реакційної діяльності, екотуризму тощо.

Таким чином, можна сказати, що збиток – це додаткові витрати енергії економічної системи за трьома напрямками:

- зменшення «вільної енергії» або збільшення її дисипативних витрат;
- збільшення витрат енергії на підтримання гомеостазу системи;
- додаткова енергія на трансформацію гомеостазу.

Процес формування еколого-економічних збитків є складовим явищем, до якого не можна підходити з позицій простого підсумовування можливих наслідків. Деякі ефекти перетворюються в альтернативи один одному; дія одних може компенсувати чи пом'якшувати дію інших; зазначені види витрат часто взагалі відрізняти один від одного (як і причини, що обумовили їх виникнення).

З урахуванням розглянутих факторів розрахунок величини еколого-економічного збитку зводиться до визначення трьох основних складових: втраченої, недовиробленої і компенсаційної.

В умовах забруднення (порушення) природного середовища в процесі формування вартості відбуваються зміни, які поділяються на три групи.

По-перше, втрачається частина уже виробленої вартості, до чого призводять такі процеси: втрата (зниження якості) основних і оборотних фондів промисловості, транспорту, комунального господарства; втрата цінної сировини з промисловими відходами; втрата (зниження якості) продукції сільського, лісового, рибного чи мисливського господарства (усихання рослинності, падіж тварин, загибель риби та ін.). Це означає втрату матеріалізованої в продуктах суспільної праці.

По-друге відбувається недовироблення національного доходу (чистої продукції) внаслідок низки факторів: погіршення здоров'я працюючих та їх невиходів на роботу; зниження працездатності працівників через погіршення здоров'я без формалізації тимчасової

втрати працездатності; зниження продуктивності праці внаслідок плинності кадрів з причин забруднення середовища; зменшення продуктивності праці через зниження врожайності, продуктивності сільськогосподарських чи лісових угідь, тваринництва, рибного чи лісового господарств; економічних збитків внаслідок відмови техніки, простоїв через додаткові ремонти і обслуговування.

По-третє, для компенсації (часткової чи повної) зазначених збитків підприємства змушені здійснювати наднормативні видатки: додаткові витрати на утримання елементів житлово-комунального господарства, транспорту, промисловості (вартість сировини, матеріалів, устаткування, зарплата працюючих); додаткові витрати на зниження негативного впливу забруднювачів (доочищення води, встановлення кондиціонерів, нанесення захисних покриттів); додаткові витрати на роботи в сільському і лісовому господарствах (вартість мінеральних добрив, хімікатів, додаткової техніки, зарплата працюючих); додаткові витрати на медобслуговування і профілактику хвороб (вартість медикаментів, устаткування, зарплата працюючого персоналу).

На частки зазначених трьох складових у середньому припадає відповідно 10%, 40% і 50% загальної величини економічного збитку від забруднення атмосферного повітря. Безумовно, в кожному конкретному випадку структура збитку може істотно змінюватися.

Фактори що формують величину економічного збитку можна об'єднати в три основні групи (рис. 1).

Рис. 1. Механізм формування економічного збитку

У реальних умовах 60-90% економічного збитку від порушення довкілля реалізується за межами підприємств – винуватців екодеструктивної діяльності. Інакше кажучи, витрати, які складають еколого-економічний збиток, змушені нести:

- сусідні підприємства, на території яких осідають забруднюючі речовини з повітря;
- населення, що п'є забруднену воду;
- місцевий бюджет, з якого вилучаються кошти на ліквідацію наслідків забруднення;
- національний бюджет, який недоодрержує податкові надходження, тощо.

Таким чином, можна сказати, що значну частину витрат порушення середовища складають екстерналії – витрати, що виникають унаслідок одного суб'єкта господарювання, однак сприймаються за межами його економічних інтересів іншими суб'єктами.

У тому випадку, коли значну частину економічного збитку складають екстерналії, знижується мотиваційний потенціал природоохоронної діяльності підприємств-

забруднювачів. Таке підприємство не турбують економічні наслідки що несуть суміжні підрозділи народного господарства з причин екологічної недосконалості технології, яка ними застосовується; воно не зацікавлене і в здійсненні позитивних змін (запобігання збитку), і в оздоровленні навколишнього середовища – адже вони потребують чималих витрат, а саме підприємство майже не відчуває позитивних змін.

Найчастіше це здійснюється за допомогою системи екологічних платежів, завдяки яким зовнішні (екстернальні) показники збитку стають елементами внутрішньої (інтераціональної) системи господарського розрахунку підприємства. Це, зрештою, впливає на утворення прибутку, а отже, стимулює підприємство до екологоорієнтованої діяльності.

Висновки. Таким чином, під економічним збитком від порушення природного середовища слід розуміти виражені у вартісній формі фактичні і можливі втрати заподіяні економічним суб'єктам внаслідок екодеструктивного впливу, а також додаткові витрати на компенсацію цих збитків. В зв'язку із збільшенням кількості населення та розвитком світового господарства зростають і можливі еколого-економічні збитки. Тому не випадково в різних країнах світу що належать до різних економічних систем здійснюються спроби переведення зовнішніх для підприємства витрат у внутрішні чинники. Найчастіше це здійснюється за допомогою системи екологічних платежів, завдяки яким зовнішні показники збитку стають елементами внутрішньої системи господарського розрахунку підприємства. Це, зрештою, впливає на утворення прибутку, а отже, стимулює підприємство до екологоорієнтованої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочки. – Суми:ВТД «Університетська книга», 2005. – 759 с.
2. Екологічний менеджмент. Навч. посіб. За ред., д.е.н., проф. Семенова В.Ф. та к.е.н., доц. Михайлюк О.Л. – Центр навчальної літератури, К.: 2004.
3. Запольський А.К., Салюк А.І. Основи екології. – К.: Вища школа, 2001.
4. Мельник Л.Г. Екологічна економіка. Підручник. – Суми: Університетська книга, 2003.
5. Правова база з питань екології та охорони природного середовища. Збірник нормативних актів станом на 1 березня 2001 р. – К.: Атака, 2001.

Майкова Э.В.

ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УБЫТКИ И МЕТОДЫ ИХ ОЦЕНКИ

Любая экономическая система - это симбиоз отдельных биологических систем с техногенными системами. При отклонении параметров среды от оптимального уровня в полной системе начинаются деструктивные изменения. Результатом могут быть: снижение производительности производственных систем, увеличение расходов на медицинское обслуживание, дополнительные расходы - то есть убытки.

Ключевые слова: *убытки, экономическая система, качество среды, экодеструктивное влияние.*

Maikova E.

ECOLOGICAL-ECONOMIC LOSSES AND THEIR EVALUATION METHODS

Any economic system is a symbiosis of particular biology systems with the technogenic ones. In case of deviation of environmental parameters from the optimal level, the destructive changes get started in the whole system. As a result, we can observe productivity reduction of production systems and the increase in expenses for medical service, additional expenses, i.e. losses.

Keywords: *losses, economic system, environmental quality, eco-destructive impact.*